

EVENEMENTEN

DRENTS MUSEUM 10 juli 2008: BERNARD ESSERS & CHINA

Op donderdag 10 juli gaan we naar het Drents Museum in Assen waar we een bezoek brengen aan de unieke overzichtstentoonstelling "Een wereld in zwart-wit" van de graficus-tekenaar Bernard Essers

(1893-1945). Hij was in het interbellum vooral bekend om zijn fraaie houtsneden en houtgravures. Tevens maakte hij o.a. illustraties bij boeken. Elders leest u een beeld over de kunstenaar die in de collectie rond 1900 van SSK en museum vertegenwoordigd is.

Het bezoek wordt ingeleid met een presentatie door ons lid Piet Spijk, medeauteur van de monografie die voor deze gelegenheid is uitgegeven.

U kunt nadien natuurlijk ook een bezoek brengen aan de China-expositie over het terracottaleger van Xi an.

Praktische informatie

Het bezoek vindt niet op zaterdag plaats omdat de ervaring heeft geleerd dat in de zomer de treinen en wegen naar het Noorden overvol zijn. Kijkt u vooral tijdig of er werkzaamheden aan het spoor of aan de weg zijn. (In juli kunt u ook voor 9 uur met korting of 'vrij reizen'.) Het museum is 10 min rechtdoor lopen vanaf het station.

Zoals gebruikelijk hebben VVNK-leden op vertoon van hun lidmaatschapskaart 2008 gratis toegang tot het museum, zelfs nu er een toeslag voor MK-houders van € 2 geldt i.v.m. de China-tentoonstelling. U heeft nog een ander privilege. Er zal i.v.m. China een (heel) lange rij staan. U kunt echter de borden volgen die groepen verwijzen naar de extra ingang aan de rechterzijde van het gebouw als u met uw gezicht naar de voorgevel staat. Daar is ook een garderobe aanwezig. Mocht u met een introduc e zijn dan moet u echter in de rij staan voor een kaartje. Trekt u daarvoor extra tijd uit, bv een 1/2 uur. U bent vanaf 11 uur welkom in de Balzaal. Deze ligt direct rechts als u de gebruikelijke hoofdingang zou ingaan.

Programma Drents Museum 10 juli 2008

vanaf 10 uur	het museum is geopend
11.00-11.30	ontvangst in de Balzaal van het museum met koffie en versnaperingen met een chinees tintje.
11.30-12.30	presentatie over Essers door Piet Spijk.
12.30	korte introductie 'op zaal' door Piet Spijk, waarna men de expositie en 'China' op eigen gelegenheid kan bezoeken.

Er is geen gezamenlijke lunch voorzien. Men kan desgewenst in het caf e of elders lunchen.

Omdat de monografie een uitgave is met het Drents museum kunnen VVNK-leden op vertoon van hun lidmaatschapskaart gedurende de tentoonstelling in de winkel van het Drents Museum een korting van 20% op de prijs krijgen. **Zonder lidmaatschapskaart geen korting.**

Kosten en opgave

De deelnamekosten bedragen € 8 voor leden en € 10 voor introduc es, in de Balzaal te voldoen. Opgavestrookjes (zie laatste pagina) uiterlijk 4 juli posten. Omdat er is geen limiet is kunt u er van uit gaan dat u geplaatst bent.

REIS BERLIJN, 7 T/M 12 OKTOBER 2008

In de vorige nieuwsbrief is aangekondigd dat we de mogelijkheid onderzoeken van een VVNK-reis naar Berlijn. Er is daar qua musea en architectuur het nodige te zien van de periode rond 1900. Het aantal reacties was dusdanig dat we reisorganisatie Asgard - die ook de VVNK-reis in 2007 "Om de Noord" organiseerde - gevraagd hebben deze maatwerkreis te concretiseren waarbij het programma in overleg wordt bepaald.

In bijgaande brief van Asgard treft u het resultaat aan: en boeiende rond 1900 reis tegen uitstekende condities! U kunt hieraan deelnemen ook al reageerde u nog niet eerder. Meldt u zich rechtstreeks bij Asgard.

Er zij nog op gewezen dat

(Vervolg op pagina 2)

BELANGRIJKE DATA

- uiterlijk 4 juli opgavestrookje posten voor Essers (en China) in Assen op donderdag 10 juli.
- zaterdag 6 september Purmerends Museum
- vrijdag 14 november symposium en tentoonstelling boekbanden in het Drents Museum.

INHOUDSOPGAVE

- Evenementen: Assen, Berlijn & Purmerend (pag. 1)
- Bernard Essers (1893-1945) (pag. 2)
- Van het bestuur (pag. 3)
- VVNK symposium boekbanden (pag. 3)
- Historische interieurs in Amsterdam (pag. 3)
- Uitkomsten van het onderzoek onder de VVNK-leden (pag. 4)
- Chris Lanooy (pag. 5)
- David en Pieter Oyens in Den Haag (pag. 6)
- Aan het land van Rembrandt verschuldigd (pag. 6)
- Boekaankondiging (pag. 8)
- Tentoonstellingsagenda (pag. 8)
- Aanmeldstrookje Assen/Essers (p. 10)

BERNARD ESSERS (1893-1945)

Piet Spijk

Bernard Essers werd geboren in Kraksaan op Java in Nederlands-Indië. Zijn vader was daar gouvernementsarts, zijn moeder was onderwijzeres. Hij kreeg zijn belangrijkste artistieke vorming op het Royal College of Art in Londen (1910-1911). Daarna specialiseerde hij zich in grafiek bij Graadt van Roggen en Veldheer. Aanvankelijk maakte Essers vooral houtgravures en houtsneden voor illustraties, onder andere voor boeken van Arthur van Schendel (*Een zwerver verliefd*, *De Berg van dromen*, *Safija en Een zwerver verdwaald*), van Adriaan Roland Holst (*Deirdre en de zonen van Usnach*) en bij *Beatrijs* van P.C. Boutens. Ook ontwierp hij enkele omslagen voor het 'maandblad voor bouwen en sieren' *Wendingen*. Hij raakte bevriend met kunstenaars die tot de voortrekkers van de symbolistische kunst in Nederland hadden behoord, Jan Toorop en Richard Roland Holst; uit Essers' werken tot omstreeks 1925 blijkt hoe hij deze kunstenaars waardeerde. Nadat hij zich in 1920 in het kunstenaarsdorp Bergen had gevestigd maakte hij vrienden onder zijn collega's van de Bergense School en van De Nieuwe Kring.

't Haantje - ook bekend als *De cactusboom* - [1921]
houtsnede, 55 x 53,5 cm

Vanuit Bergen maakte hij reizen naar Italië, waar hij in 1921/'22 een half jaar verbleef, en naar Frankrijk. Ondertussen exposeerde hij zijn prenten in binnen- en buitenland, en trok de aandacht van kunstcritici en verzamelaars. In de loop van de jaren dertig legde Essers zich steeds meer toe op het maken van penseeltekeningen in gewassen Oost-Indische inkt. Verder maakte hij verfijnde, met potlood getekende portretten.

Begin 1943 werd Bergen door de Duitsers geëvacueerd en werd Essers gedwongen zijn geliefde dorp te verlaten. Uiteindelijk kwam hij in Scharsterbrug in Friesland terecht. Enkele dagen na de bevrijding overleed hij, op slechts 52-jarige leeftijd.

Essers' vrije oeuvre bestaat voor het grootste deel uit landschappen, waarvan verschillende met een symbolische voorstelling of een symbolische inhoud. Hij werd niet beïnvloed door de avant-garde van zijn tijd of door zijn artistieke omgeving. Van zijn neef de schilder Henri ten Holt, die tot De Nieuwe Kring behoorde, zei hij eens: 'Als ik met hem praat ben ik altijd mijlen van hem weg. [...] Ernstig plechtig en ernstig gezwam.'

Reiger met waterlelies,
1940
penseel, Oost-Indische
inkt en sepia,
65 x 46,5 cm

In Essers' werken zijn sporen van zijn jeugd in Indië te traceren; zijn inspiratie vond hij verder vooral in oude Oosterse prenten en het artistieke handwerk van de Arts and Crafts beweging van William Morris. In zijn houtsneden en tekeningen van de jaren dertig en veertig komt de beklemming van de oorlogsdreiging en van de bezetting van Nederland tot uitdrukking.

Met zijn werken waarin hij de realiteit vermengde met fantasie, en met zijn gracieus-strakke stilering, die soms doet denken aan de Art Nouveau, is Essers een eenling. Of, zoals de antiekkenner Arnold Verster dit in 1970 verwoordde: 'Zijn scheppingen en zijn persoon, beide bezaten een originele eigen stijl.'

Exposities van het werk van Bernard Essers

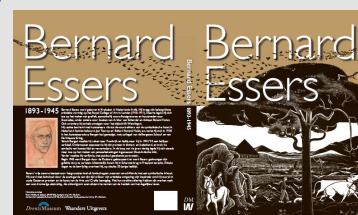
- Drents Museum te Assen, 28 juni tot 21 september 2008
- Museum Kranenburgh te Bergen NH, 28 juni tot 2 november 2008

Monografie

Piet Spijk en Annemarie Timmer, *Bernard Essers 1893-1945*

met oeuvrecatalogus, initialen en eindvignetten
Waanders Uitgevers Zwolle
en Drents Museum Assen,
2008

paperback, 232 pagina's,
27,5 x 22 cm,
230 afbeeldingen bij de
tekst en 440 in de oeuvre-
catalogus, € 29,95

(Vervolg van pagina 1)

de periode inmiddels is veranderd en vaststaat: 7 t/m 12 oktober 2008.

PURMERENDS MUSEUM, 6 SEPTEMBER 2008

Op zaterdag 6 september is een bezoek gepland aan het Purmerends Museum voor de bezichtiging van de tentoonstelling 'Jugendstil Flights of Fantasy. De Porceleyne Fles 1890-1914'. Deze tentoonstelling sluit aan bij de vaste presentatie van het Purmerends Jugendstil

Aardewerk die ook bezocht zal worden. Programmatails zijn nog niet definitief. Een ex-plateelschilder van de Porceleyne Fles - betrokken bij de tentoonstelling en die dag aanwezig voor een demonstratie plateelschilderen - is bereid gevonden een toelichting te geven. Voor het middagdeel aansluitend aan het museumbezoek wordt nog een invulling gezocht. Dit is mogelijk een wandeling langs de vroege panden ontworpen door architect J.J.P. Oud of een bezoek aan een 'Zuid-Holland'-collectie in Monnickendam. Nadere informatie volgt.

VAN HET BESTUUR

Voor u ligt een uitgebreide zomernieuwsbrief die qua samenstelling exemplarisch is voor datgene waar we ons met de VVNK op richten: inhoudelijke verdieping en een ontmoetingsplaats m.b.t. kunst rond 1900. Daarbij proberen we ook onderwerpen voor het voetlicht te halen die niet prominent in de pers aan de orde komen maar die aandacht verdienen en voor leden/liefhebbers interessant zijn. Zo is er een bijdrage over steun in het interbellum aan noodlijdende kunstenaars waaronder die in de SSK/Drents Museum-collectie voorkomen en wordt aandacht besteed aan actueel onderzoek naar Amsterdamse interieurs rond 1900 en een bijzondere expositie van werk van Chris Lanooy.

10 juli brengen we een bezoek aan Essers en China in Assen. Uit het ledenonderzoek is gebleken dat ook in de zomer evenementen op prijs worden gesteld.

Algemene Ledenvergadering

We kunnen terugkijken op een zeer constructieve Algemene Ledenvergadering waarbij VVNK- en SSK zaken met instemming werden doorgenomen waaronder het vrij ambitieuze jaarplan. Vooral van belang is de gespreksronde langs de universiteiten waarvan de conclusie is dat we het nodige voor elkaar kunnen betekenen. Het komt nu aan op de effectuering daarvan. Dit zal onder andere gebeuren door de operationalisering van het Fonds voor

studie en publicatie. Ten laste daarvan zal een scriptieprijs voor studenten worden ingesteld en daarnaast zijn ad hoc bijdragen - ook voor niet-studenten - mogelijk.

Er werd uitgebreid verslag gedaan van de uitkomsten van het ledenonderzoek waarmee het bestuur aan de slag gaat (zie elders in de nieuwsbrief).

Bestuurswijziging

Een bijzonder moment was het aftreden van een drietal bestuursleden met een grote staat van dienst waaraan de VVNK zeer veel dank verschuldigd is: Freya Steffelaar, Thea Meulders en Jaap Bakkum.

Gezien haar uitzonderlijke verdiensten vanaf het eerste uur werd Freya bij acclamatie benoemd tot lid van verdienste en ontving zij een oorkonde en prachtige broche in de vorm van een pauw.

Het bestuur prijst zich gelukkig dat het tegelijkertijd versterkt is met Ada Marius-van Eeghen.

Het verslag van de ledenvergadering treft u separaat aan. Mocht u opmerkingen hebben dan verneemt de secretaris die graag zo spoedig mogelijk.

VVNK SYMPOSIUM BOEKBANDEN

De VVNK organiseert tweejaarlijks een symposium voor haar leden. Dit najaar - op 14 november - zal dat ook weer gebeuren, mede ter viering van het 10-jarig bestaan van de VVNK!

Het Drents Museum heeft de beschikking gekregen over

de collectie Rob Aardse bestaande uit een groot aantal prachtige boekbanden in art nouveau en art deco stijl. Dit najaar wijdt het museum daaraan een tentoonstelling. Voor de VVNK was dit aanleiding het symposium aan aspecten van deze collectie en tentoonstelling te wijden, in samenwerking met het Drents Museum. Een viertal prominente sprekers zal er op ingaan. Reserveert u alvast de datum.

HISTORISCHE INTERIEURS IN AMSTERDAM

Barbara Laan, projectleider

Een werkgroep van studenten architectuurgeschiedenis, erfgoedstudies en museologie van verschillende universiteiten doet gedurende de eerste helft van dit jaar voor de tweede keer onderzoek naar woonhuizen in Amsterdam-Zuid. De werkgroep zal volgend jaar ook de binnenstad van Amsterdam bij het onderzoek betrekken, zodat een goed beeld wordt verkregen van hoe Amsterdammers woonden in de periode

1860-1960. Het onderzoek zal na drie jaar resulteren in een publicatie en wil bijdragen aan de bewustwording van de kwetsbaarheid van historische interieurs.

De werkgroep wordt georganiseerd door de Stichting Historische Interieurs in Amsterdam onder leiding van Barbara Laan, interieurhistoricus. De Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, het Instituut

Collectie Nederland, het Bureau Monumenten en Archeologie, het stadsdeel Oud Zuid en Woningcorporatie Het Oosten zorgden voor expertise, faciliteiten en financiering.

De Stichting bracht onlangs een voorlichtingsbrochure uit voor bewoners van bijzondere interieurs om hen te informeren over de waarde en betekenis van historische interieurs en advies te

(Vervolg op pagina 5)

UITKOMSTEN VAN HET ONDERZOEK ONDER DE VVNK-LEDEN

Dé Reijne

Medio februari hebben alle 335 leden van de VVNK een vragenlijst ontvangen met daarbij een gefrankeerde antwoordvelop. Binnen een week werden ruim honderd ingevulde vragenlijsten verstuurd; daarna druppelde de binnenkomst opmerkelijk lang door en eind april konden 186 ingevulde lijsten worden verwerkt. Dit is een responspercentage van 55%, voor een postaal uitgevoerd onderzoek is dit een zeer mooi resultaat. **Alle inzenders dank hiervoor!**

Hieronder volgen een samenvatting en interpretatie van de uitkomsten.

- een kwart van de huidige leden was voorheen lid van de Kring van Vrienden van de SSK 1900;
- een vijfde is verwant / is een nazaat van een kunstenaar die vertegenwoordigd is in de collectie van de SSK;
- sinds de oprichting in 1998 zijn er elke twee jaar ruwweg zo'n veertig leden bijgekomen;
- de leden zijn vooral tot aansluiting bij de VVNK gekomen door contact met personen die reeds VVNK-lid zijn en via de SSK. Daarnaast heeft onze aanwezigheid op de jaarlijkse Art-Deco-beurs in Den Haag (februari) tot het inschrijven van nieuwe leden geleid;
- veruit het belangrijkste motief om lid te blijven is gelegen in de wens de eigen kennis van de periode rond 1900 in de kunsten te verdiepen. Ruim twee derde voert dit argument aan, gevolgd door het kunnen bijwonen van de excursies (40%) en de ontvangst van de Nieuwsbrief (36%). Ruim een kwart van de leden hecht ook aan het bevorderen en uitdragen van de waarden van 'onze' kunstperiode (28%). Daarnaast zien we onderling gerelateerde motieven zoals het nazaat-zijn van een kunstenaar in de SSK vertegenwoordigd, de schenkingen aan de SSK, het ontmoeten van gelijkgestemde personen en de buitenlandse (herfst)reis met de VVNK. Tien procent heeft beroepsmatig of met andere werkzaamheden met de kunst rond 1900 te maken;
- een kleine helft (45%) heeft in de periode 2006 tot vandaag een excursie bijgewoond. Redenen om hieraan niet deel te nemen zijn tijdgebrek, afstand, ga liever alleen/ben al geweest, kosten, gezondheidsredenen;
- de VVNK-Nieuwsbrief wordt zéér intensief gelezen en krijgt met een rapportcijfer van 7.5 een goede waardering. Enkele inzenders hebben bruikbare suggesties gedaan om de Nieuwsbrief nog te versterken. Leden zoeken vooral de verdieping en het attenderen op allerhande evenementen. Het wel en wee van (het bestuur van) de VVNK is interessant, maar dit staat op het tweede plan;
- leden lezen graag het DM-Journaal; 70% vindt hierin

de SSK-rubriek (zeer) belangrijk;

- ruim de helft van de leden (55%) had de website van de VVNK nog nooit bezocht. Minstens vijf respondenten zijn naar aanleiding van de vragenlijst gaan kijken en rapporteren er (zeer) door verrast te zijn (!). Belangrijk zijn de schakels (de 'links') met kunstgerelateerde onderwerpen, en juist hieraan heeft onze webmaster de laatste tijd veel aandacht geschonken. Er zijn vele suggesties gedaan voor de website. Sommige overtreffen de mogelijkheden die onze Vereniging ter beschikking staan met het oog op de kosten en de inzet die hiermee gepaard zouden gaan;
- meer vrouwen dan mannen zijn VVNK-lid: 56% tegen 44%;
- de gemiddelde leeftijd is 65 jaar. Een derde is geboren in de jaren dertig, eveneens een derde is geboren in de jaren veertig. Slechts twee procent is jonger dan 35(!);
- bijna twintig procent is of was werkzaam in de beeldende kunst: kunsthandel, musea, onderwijs en onderzoek;
- tien procent zegt iets te doen op kunstgebied: is zelf beeldend kunstenaar (3 x), architect, uitgever, musicus, bibliothecaris, gasconservator, ontwerper van decors of van sieraden, landschapskunstenaar, veilingwezen, bestuurswerk in de kunstensector.

Het bestuur van de VVNK is verheugd met het toegenomen inzicht in de samenstelling en in de interesses van de kring van leden. De open vragen in het onderzoek betroffen o. a. de Nieuwsbrief en de activiteiten van de VVNK in het algemeen. Het beeld dat hieruit kan worden gevormd, tezamen met de spontane suggesties, hebben invloed op het beleid van het bestuur.

Enkele punten die we op korte termijn uit deze lange lijst van aanbevelingen willen oppakken:

- ⇒ in de Nieuwsbrief korte biografieën van kunstenaars in de SSK, een afbeelding van hun werk, kortom: meer doen met de collectie van de SSK;
- ⇒ meer aandacht voor de restauratie van voorwerpen en de data van veilingen;
- ⇒ aandacht voor plateel;
- ⇒ naast het bezoeken van tentoonstellingen ook het houden van lezingen bevorderen;
- ⇒ meer contact en samenwerking met de Verenigingen Glas, Keramiek, Zilver, Textiel (haakwerk etc.);
- ⇒ letten op de kosten van bijeenkomsten: niet *altijd* een lunch organiseren etc.;
- ⇒ meer kunsthistorische bijdragen van leden in de Nieuwsbrief.

Overigens blijkt de VVNK met de organisatie van het symposium in november op enkele bovenstaande verlangens goed aan te sluiten. Voor diverse suggesties hebben we ondersteuning nodig uit onze kring van leden, bijvoorbeeld de verhoogde aandacht voor de SSK-kunstenaars.

CHRIS LANOOPY

Samenvatting leven en werken van Chris Lanooy, eerste zelfstandige kunstpottenbakker van Nederland

Willem Heijbroek

De keramist, glaskunstenaar, schilder en tekenaar Chris Lanooy (St. Annaland 1881- Epe 1948) is bekend geworden om zijn bijzondere glazuurschilderingen op onder meer vazen en schalen, die hij vaak van titels voorzagt.

Na enkele jaren gewerkt te hebben als decoratieschilder en ontwerper bij de plateelfabrieken Rozenburg, de Zuid-Holland in Gouda en Haga in Purmerend, vestigt hij zich als zelfstandig kunstpottenbakker in Gouda. Lanooy

experimenteert met zelf ontwikkelde glazuren en krijgt waardering voor zijn abstracte natuurimpressies. Daarnaast schilderde hij niet onverdienstelijk.

De kunstkenner Bremmer neemt Lanooy in zijn stal op. De keramiek van Chris Lanooy krijgt een dermate bekendheid dat zij op vele exposities zowel in Europa als in Amerika wordt getoond en voor hoge prijzen verkocht.

Recent zijn beschrijvingen van glazuurrecepten en werkwijzen ontdekt, die horen bij keramiek aangekocht door mw Kröller-Müller en zijn vriend Ir Tuyl Schuitemaker. Beschrijvingen met titels bevestigen dat hij wist wat hij deed en niet zoals critici

beweerden 'maar wat aan rotzooide'.

Op beperkte schaal heeft hij samen met Altorf en later ook alleen plastieken gemaakt van (semi) porselein. Om gezondheidsredenen van familieleden verhuisde Lanooy in 1919 naar Epe, Daar heeft hij zich, naast zijn verdere ontwikkeling in de keramiek, toegelegd op het ontwerpen en produceren van glaswerk in Leerdam, deels in samenwerking met Copier. Hieruit zijn niet alleen de oranje vaasjes, maar ook belangrijke series unica voortgekomen.

Tenslotte heeft hij zich tussen de bedrijven door bezig gehouden met het ontwerpen van behang, damast en glas in lood.

Hij blijft experimenteren met glazuurtechnieken en ontwikkelt een nieuwe stroomglazuur. Deze is zo bijzonder dat hij na de tweede wereldoorlog door de fabriek Gustavsberg in Zweden wordt gevraagd als hoofdontwerper, maar zijn zwakke gezondheid laat dit niet toe.

Zijn leerlingen het echtpaar Hobbel, van der Ham, Slot en vele navolgers zetten zijn werk voort.

Literatuur:

Willem Heijbroek. Tussen twee vuren, Chris Lanooy keramist glaskunstenaar en schilder. Zeeuws Tijdschrift 50, nr 2; 1-25.

Willem Heijbroek en Karin Gaillard. Tussen twee vuren; Chris Lanooy 1881-1948. Waanders, Zwolle 2002.

(Vervolg van pagina 3)

geven over onderhoud en aanpassingen, waarbij wordt doorverwezen naar instellingen en bedrijven die deskundig zijn op dit gebied. Bewoners worden daarin opgeroepen zorgvuldig met hun bezit om te gaan en in verband met de kennisoverdracht aan toekomstige bewoners vooral een bouwdossier aan te leggen.

Op 2 juni jongst leden presenteerden de vijf studenten van de werkgroep 2008 hun onderzoeksresultaten op een besloten bijeenkomst in de Obrechtkerk, achter het Concertgebouw in Amsterdam. Een aantal verrassende vondsten passeerden de revue waaronder glas in lood, muurschilderingen, schoorsteenpartijen en beeldhouwwerk, zowel van anonieme ateliers als van beroemde kunstenaars. Zelfs bleken er op verschillende locaties behangsels en een fraaie betimmering van Theo Nieuwenhuis bewaard te zijn gebleven, ondermeer in het woonhuis van Klaas Groesbeek, Nieuwe Kunst liefhebber en mecenas, in de Vondelstraat. Bijzonder aardig was het door de huidige eigenaar meegebrachte fotoalbum dat Groesbeek van zijn eigen huis uitbracht. Op de oude foto van Groesbeek in zijn bibliotheek is op de achter-

grond inderdaad deze betimmering afgebeeld.

Aan het eind van de bijeenkomst kregen alle bewoners die mee deden aan het project (inmiddels ongeveer 100) een ordner met huisadres uitgereikt die moet dienen als aanzet voor een eigen bouwdossier, waarin oude plattegronden, foto's en documentatie over het huis kunnen worden opgeborgen. Zo hoopt de stichting een bijdrage te leveren aan het doorgeven van pandspecifieke informatie aan volgende eigenaren.

Oproep

Mocht u het leuk vinden om aan het project mee te werken, omdat u bijvoorbeeld mooie Amsterdamse woonhuisinterieurs kent, of documentatie daarover in bezit heeft, of wilt u graag meer informatie, mailt u dan naar Barbara Laan: blaan@xs4all.nl

De anonimiteit van de bewoners wordt gegarandeerd. Ook zou ik graag in contact komen met mensen die hun kennis over ontwerpers die in Amsterdam werkzaam zijn geweest in de periode 1860-1960 met mij zouden willen delen, dit ondermeer in verband met toeschrijvingen van niet geïdentificeerde ontwerpen.

DAVID EN PIETER OYENS IN DEN HAAG

Ada Marius- van Eeghen

In het Haags Gemeente Museum is momenteel een grote tentoonstelling gaande van schilderijen van de gebroeders David (1842 – 1902) en Pieter (1842 – 1894) Oyens; deze duurt tot 13 juli 2008.

Het gaat om werken van een kunstenaarstweeling, die aanvankelijk voorbestemd was om in het bankwezen te gaan. Hun artistieke bloed kroop waar het niet gaan kon en al vrij jong werd hen toegestaan toch een opleiding schilderen te volgen. Zij hebben jarenlang in Brussel gewoond en gewerkt. Daar waren meer Nederlandse schilders werkzaam, zoals Willem de Famar Testa, Willem Roelofs en vele anderen.

De stijl van David en Pieter Oyens is te kenmerken als die van de realisten, hetgeen voor die periode vooruitstrevend was, dat wil zeggen met nu en dan grove streken. Zij hebben hun inspiratie veelal binnenshuis opgedaan. Veel voorstellingen spelen zich af op het atelier; bijvoorbeeld scènes waarbij een koper van een schilderij zijn kunstwerk bekijkt of waarop de (een van de) schilder (s) op een sofa in slaap is gevallen. Er zit ook vaak droge humor in hetgeen wordt uitgebeeld. Vooral bij de werken van David is regelmatig sprake van een momentopname

waar de nodige verbeeldingskracht van uit gaat. Dat geldt voor voorstellingen met bijvoorbeeld personen die rustig naast elkaar aan een tafel zitten, maar ook voor de sfeer in het atelier.

Er zijn prachtige portretten bij van modellen of van opdrachtgevers. Ook hebben de gebroeders elkaar vaak geportretteerd. Ze dragen binnen vaak een rode baret, die er van verre uitspringt. Daarnaast hebben zij veel stille-

vens en interieurs geschilderd.

De schilderijen geven een goed beeld van in het artistieke milieu binnenshuis aan het einde van de 19^e eeuw.

Nu en dan is het moeilijk te beoordelen of een werk van David dan wel van Pieter is. Voor de portretten van hen zelf geldt dat ook. Er was dan ook aan het einde van de tentoonstel-

ling een prijsvraag waarbij men kon raden wie van de beide broers is uitgebeeld.

2008 blijkt tot jaar van de tweelingen te zijn uitgeroepen. Dankbaar is er door het Haags Gemeentemuseum gebruik van gemaakt om dit met de broers Oyens te combineren. Overigens is een aantal van de geëxposeerde schilderijen zo geslaagd, dat vertoning ervan ook zonder het kader van tweelingen zeker gerechtvaardigd is. Genoemd zij onder meer het schilderij van David met als titel 'De Teekening', dat destijds een prijs kreeg. uitgebeeld is een jong meisje met een potlood in de hand, in grote concentratie voor haar tekening.

Na de dood van Pieter, die 8 jaar eerder is overleden dan zijn broer David, heeft laatstgenoemde nauwelijks meer werken van niveau gemaakt.

Saskia de Bodt schreef het inleidende hoofdstuk bij de catalogus bij deze tentoonstelling. Voor het overige is de tekst ervan van de hand van de heer Fred. Hendriks, zelf groot kenner van werken van de broers Oyens, die ook enorm veel heeft gedaan om deze tentoonstelling tot stand te brengen. Zonder zijn inspanningen was een overzicht van de werken van de broers Oyens nooit gelukt.

Eigenlijk verdient het aanbeveling dat de tentoonstelling ook in Brussel worden getoond, omdat het merendeel van de schilderijen daar is ontstaan.

AAN HET LAND VAN REMBRANDT VERSCHULDIGD

Carla Graft

In het algemeen was de positie van veel beeldend kunstenaars tijdens de economische crisis in Nederland, tussen de twee wereldoorlogen, weinig florissant. Armoede en maatschappelijke onrust overheersten in deze periode. Zeker niet de overheid, maar kunstlievende particulieren stonden kunstenaars gedurende het Interbellum bij.

'Het leven van een kunstenaar is in deze ontwrichte tijden zoo zorgelijk dat elke hand die hem om zijn werk wordt

toegestoken, - door hem dankbaar gedrukt wordt', schrijft de schilder Hendrik van Bloem in 1923 aan het bestuur van het Nederlandsch Kunstverbond. Een vereniging van kunstminnenden die zich vanuit de negentiende-eeuwse traditie verantwoordelijk voelde voor het behoud van de kunst en cultuur. Deze liefhebbers van de kunsten kozen voor een bemiddelende rol. Zij waren van mening dit aan Het Land van Rembrandt verschuldigd te zijn. Naast het in 1922 in Den Haag opgerichte Nederlandsch Kunstverbond speelde tussen 1932 en 1936 het Comité de Kunst in Nood een cruciale rol.

In deze nieuwsbrief wordt een voorproefje gegeven van een onlangs verschenen publicatie 'Kunst in nood' van het onderzoek dat cultuurhistorica Carla Graft verrichte

(Vervolg op pagina 7)

(Vervolg van pagina 6)

naar het particulier mecenaat in de periode 1922 - 1940. Zij onderzocht met welke initiatieven, door wie en met welke doelstellingen particulieren in Den Haag actie ondernamen om de gemankeerde inkomenspositie van kunstenaars te verbeteren. Het archief van het Kunstverbond bleek nagenoeg compleet aanwezig te zijn in het Gemeentearchief van Den Haag en het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie. Over beide verenigingen is niet eerder of slechts zeer marginaal gepubliceerd, terwijl de initiatiefnemers destijds toch behoorlijk de aandacht van de pers trokken.

Beide organisaties kwamen voort uit de elite van de Haagse samenleving. Henriëtte Bakels-van Wulfften Palthe, echtgenote van kunstschilder Reinier Sybrand Bakels voerde jarenlang, naast de presidente Julia Constantia Adriana baronesse Taets van Amerongen – Viruly, uiterst consciëntieus het secretariaat van het Kunstverbond. De bestuursleden beoogden met de aankoop van werk, armlastige kunstenaars in de gelegenheid te stellen het kunstenaarschap voort te zetten en met de aangekochte werken een collectie aan te leggen. Werk werd aangekocht op advies van Dirk Hannema, directeur van Museum Boymans in Rotterdam, F. Schmidt Degener, hoofddirecteur van het Rijksmuseum in Amsterdam en dr. H.E. van Gelder, hoofddirecteur van de Gemeentelijke Dienst voor Kunsten en Wetenschappen te Den Haag. Verder traden als adviseurs nog op de schilders Willem van Konijnenburg, Willem Bastiaan Tholen en Reinier Bakels die de vaste kern van de vaak wisselende groep van adviseurs vormden.

Om bij het publiek waardering en belangstelling voor de kunst op te wekken werden van tijd tot tijd tentoonstellingen gehouden. Daarna werden de werken aan openbare gebouwen en musea in bruikleen gegeven. Ging de aandacht bij het Nederlandsch Kunstverbond primair uit naar

directe ondersteuning van de armlastige kunstenaars, bij het Comité De Kunst in Nood verschoof die aandacht in de eerste plaats naar de burgers. Dit Comité kocht ook werk van behoeftige kunstenaars aan maar wenste primair hun afzetmarkt te vergroten door met verlotingen van de aangekochte werken de Nederlandse burgers te betrekken bij hun lot. Koningin Wilhelmina verleende haar steun aan beide initiatieven.

Henriëtte Bakels-van Wulfften Palthe, 1878-1964, echtgenote van kunstschilder Reinier Sybrand Bakels. Deze foto, gemaakt omstreeks 1932, is afkomstig uit de familieverzameling.

Doordat de kunstwerken rechtstreeks van kunstenaars werden aangekocht ontvingen zij directe steun, ongeacht de artistieke richting waarin zij werkten en ongeacht of zij lid van een kunstenaarsvereniging waren. Tussen 1922 en 1940 gaven beide verenigingen, omgerekend, ruim 1,3 miljoen euro uit aan beeldende kunst! Voor veel kunstenaars betekende de aankoop van een werk meteen een verlichting van hun benarde financiële positie. Ook voor Piet Mondriaan, die dit in 1932 als volgt verwoordde: '[...] het Ned. Kunstverbond [...] heeft een groot zwart en wit doek van mij gekocht [...] ik leefde dien tijd van de verkoop van dat werk.'

In de publicatie is een zeer omvangrijke lijst opgenomen van door het Nederlandsch Kunstverbond aangekochte werken. Hiermee wordt een tot op heden onbekende verzameling in kaart gebracht.

Een groot deel van de kunstwerken is over verschillende musea in Nederland verspreid. Opvallend in de lijst is, dat van meer dan 70 kunstenaars werk in het bezit is van de Stichting Schone Kunsten rond 1900 en het Drents Museum in Assen. Overigens is dat niet verwonderlijk. Voor het Kunstverbond gold dat 'goede kunst' voornamelijk ambachtelijk traditioneel, naturalistisch, was. Dat gold ook voor de door De Kunst in Nood aangekochte werken. Het onderzoek brengt nog veel meer verrassende feiten aan licht!

Carla Graft,
Kunst in Nood, Haagse kunstliefhebbers en hun initiatieven voor steun aan noodlijdende beeldend kunstenaars 1922-1940,
Academische uitgeverij Eburon, Delft, ISBN: 978-90-5972-249-1 ill. 196 p., € 19,50.

Het boek is bij de reguliere boekhandel te verkrijgen. U kunt het boek ook rechtstreeks bij de auteur bestellen: telefoon 070-3479353, e-mail carlagraft@zonnet.nl. Door storting van het bedrag op postbanknummer 3361220 t.n.v. C.M.J.T. Graft, Den Haag krijgt u het boek binnen enkele dagen toegestuurd. Denkt u er aan uw naam en adres duidelijk te vermelden.

BOEKAANKONDIGING

ART DECO zwier en melodie

Rob Aardse, Benno Tempel e.a.. Bekking & Blitz Uitgevers b.v. Amersfoort 2006. ISBN 9061095891. 143 pag. € 14.90.

Deze publicatie kwam tot stand in samenwerking met de Kunsthal Rotterdam en verscheen in 2006 bij de tentoonstelling *Art Deco. Zwier en melodie. Dans en muziek in de jaren twintig en dertig*. Samengesteld uit de collectie van Rob Aardse, Warmond. Het is een boek met zeker 150 afbeeldingen van ontwerpen van kunstenaars als René Margritte, Willy Herzig, Rie Cramer, Chris Lebeau die de diversiteit van het uitgaansleven tonen.

Interessant is het om aandacht te besteden aan de grafische kunst op omslagen van muziekpartituren en programmaboekjes uit de periode 1920 – 1940. Opvallend en logisch is dat de grafische kunstenaars uit die periode hun talenten verenigden met die van de componisten en dit in suggestieve tekeningen in zwart – wit en veelal in kleur weergaven. De aantrekkelijkheid van bladmuziek werd vergroot door de illustraties.

De uitgave ART DECO bevat 143 pagina's waarvan 116 met afbeeldingen. De tekst over de collectie van Rob Aardse is kort en informatief. Benno Tempel, de samensteller van de tentoonstelling, geeft een beknopte beschrijving van het ontstaan van de stroming, de invloeden uit andere culturen, de zwier en de stroomlijn en de roaring twenties. De rol die bladmuziek speelde bij verspreiding van de vormtaal van de ART DECO wordt met afbeeldingen geïllustreerd. De uitgeverij Bekking & Blitz geven kaarten met enveloppen uit met afbeeldingen uit de hierboven beschreven uitgave. Met een selectieve biografie tot slot, maakt dit boek het voor de liefhebber van de ART DECO grafische werken een extra aanvulling op bestaande werken door de specifieke bladmuziek omslagen.

De uitgave ART DECO bevat 143 pagina's waarvan 116 met afbeeldingen. De tekst over de collectie van Rob Aardse is kort en informatief. Benno Tempel, de samensteller van de tentoonstelling, geeft een beknopte beschrijving van het ontstaan van de stroming, de invloeden uit andere culturen, de zwier en de stroomlijn en de roaring twenties. De rol die bladmuziek speelde bij verspreiding van de vormtaal van de ART DECO wordt met afbeeldingen geïllustreerd. De uitgeverij Bekking & Blitz geven kaarten met enveloppen uit met afbeeldingen uit de hierboven beschreven uitgave. Met een selectieve biografie tot slot, maakt dit boek het voor de liefhebber van de ART DECO grafische werken een extra aanvulling op bestaande werken door de specifieke bladmuziek omslagen.

Met een selectieve biografie tot slot, maakt dit boek het voor de liefhebber van de ART DECO grafische werken een extra aanvulling op bestaande werken door de specifieke bladmuziek omslagen.

TENTOONSTELLINGS-AGENDA PER JUNI 2008

Amsterdam - Van Gogh Museum
020-5705200 / www.vangoghmuseum.nl

Een overzicht van lopende en verwachte tentoonstellingen en veilingen die onze leden kunnen interesseren. Samenstelling: Lyda Vollebregt.

Vincent van Gogh en het Franse stilleven
t/m 04-01-09

Anton Mauve en Vincent van Gogh: de meester en zijn leerling
t/m 07-09-08

Stedelijk Museum te gast: 'Druksels' van Werkman
t/m 12-10-08

Stedelijk Museum te gast: Malevich
11-07-08 t/m 09-11-08

Assen - Drents Museum
0592-377773 / www.drentsmuseum.nl

Bernard Essers: een wereld in zwart-wit
28-06-08 t/m 21-09-08

Apeldoorn - Coda Museum
055-5268400 / www.coda-apeldoorn.nl

De ontdekking van Nederland: Hollandse meesters in Apeldoorn
11-06-08 t/m 28-09-08

(Vervolg van pagina 8)

Bergen - Museum Kranenburgh
www.museumkranenburgh.nl / 072-5898927

Jan van Herwijnen (1889-1965), schilder uit zelfbehoud
t/m 15-06-08

Bernard Essers 24-06-08 t/m 02-11-08

FEEST, van carnaval tot Kerst. Een bonte inventarisatie
van de vorige eeuw. 24-06-08 t/m 02-11-08

Deurne - Museum De Wieger
0493-322930 / www.dewieger.nl

Van Zaaïen tot Maaien t/m 31-08-08

Domburg - Marie Tak van Poortvlietmuseum
0118-584618 / www.
marietakvanpoortvlietmuseumdomburg.nl

Volop Zomer, de schilder Job Graadt van Roggen
15-06-08 t/m 09-11-08

Dongen - Dongha Museum
0162-387194 / www.donghamuseum.nl

Van Heinde en Verre, Kunstpassanten in Dongen en an-
dere Brabantse dorpen (1850-1925) t/m 17-11-08

Epe - Gemeentehuis
Ma 12-16, di t/m do 10-16, vr 10-13 uur (za/zo gesloten)

Chris Lanooy 09-06-08 t/m 05-09-08

's-Gravenhage - Gemeentemuseum
070-3381111 / www.gemeentemuseum.nl

De Gebroeders Maris en de Haagse School t/m 22-06-
08

De Gebroeders Oyens: schilderstweeling t/m 13-07-08

Les Nabis: Werk uit de collectie van de Triton Foundation
t/m 30-11-08

Gustavs Klucis (1895-1938), overzichtstentoonstelling,
12-04-2008 t/m 13-07-2008

Mondriaan t/m 26-10-08

Haarlem - De Hallen
023-5115775 / www.dehallen.com

Anton Pieck: Romanticus voor iedereen
22-06-08 t/m 31-08-08

(Vervolg op pagina 10)

**Open monumentendagen 2008: 13 en 14 september / www.openmonumenten.nl
Thema sporen**

Sporen is een breed thema waarvan in elke gemeente in Nederland aanknopingspunten te vinden zijn, en die in elke gemeente zijn eigen vorm zal krijgen. Sporen zijn buiten, in het landschap te vinden, maar ook in steden en dorpen, in stratenplannen en in monumenten zelf. Alle

bebouwing is een spoor ergens van, van een menselijk ingrijpen, van een herinnering aan wat ooit was. Met het thema Sporen zullen archeologie en bouwgeschiedenis een prominente rol spelen op de Open Monumentendag 2008.

Antwoordstrook - zie achterzijde - **uiterlijk 4 juli** opsturen naar:

R.E. Dozy
A. Jacobslaan 74
2314 GB Leiden

(Vervolg van pagina 9)

Heerenveen - Museum Belvédère 0513-644999 / www.museumbelvedere.nl	Job Hansen t/m 24-08-08
Laren - Singer Museum 035 - 5393939 / www.singerlaren.nl	Van Gogh & Co.: Kijk door de bril van kunstenaars met een verstandelijke handicap naar de collectie van Singer Laren, t/m 31-08-08
Leeuwarden - Princessehof 058-2948958 / www.princessehof.nl	Henri Breetvelt, Expressionist in Art Nouveau t/m 31-08-08
Otterlo - Nederlands Tegelmuseum 0318-591519 / www.nederlandstegelmuseum.nl	Nederlandse Tegels 1900-2000 t/m 20-07-08
Purmerend - Purmerends Museum 0299-472718 / www.purmerendsmuseum.nl	Jugendstil. Flights of Fantasy. De Porceleyne Fles 1890-1914, t/m 04-01-09
Steenwijk - Instituut Collectie Hildo Krop www.hildokrop.nl	Houtsneden van Hildo Krop tot 01-04-09
Zwolle - Stedelijk Museum 038-4214650 / www.stedelijkmuseumzwolle.nl	Hollandsche Kant, met passer en lineaal. tot 27-07-08 Evert Caspers (1897-1976) schilder en graficus t/m 29-06-08

BELGIË

Brussel - Museum van Elsene 0032-25146251 / www.allegewen.be	Belle Epoquezomer in het Museum van Elsene t/m 31-08-08
---	---

DUITSLAND

Düsseldorf - Museum Kunst Palast 0049-211-8924242 (infoband) of -8992460 / www.museum-kunst-palast.de	Zerbrechliche Schönheit: Glas im Blick der Kunst t/m 31-08-08
--	---

VEILINGEN

Amsterdam - Sotheby's 020-5502254 / www.sothebys.com	Modern & Contemporary Art 25-06-08
---	------------------------------------

Onderstaande antwoordstrook **uiterlijk 4 juli** opsturen naar:
R.E. Dozy, A. Jacobslaan 74, 2314 GB Leiden (Tel.: 071-888 6949, voor inlichtingen, a.u.b. niet voor opgave).
Wij adviseren deelnemende treinreizigers na te gaan of er die dag werkzaamheden zijn aan het spoor.

Ondergetekende meldt zich aan voor deelname aan het bezoek aan het Drents Museum op
Donderdag 10 juli 2008

Naam .....

Straat/huisnr .....

Postcode ..... Woonplaats .....

E-mailadres .....@.....

telefoonnr .....

Aantal VVNK-leden ..... à € 8,00 = € .....

Aantal Introducés ..... à € 10,00 = € .....

Totaal € .....

Veld voor Evenementencommissie
Binnengekomen .....
Verwerkt .....